

عَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ

قال النبي الأكرم (ص): «إذا التبست عليكم الفتن كقطع الليل المظلم فعليكم بالقرآن». القرآن نورٌ وهُدًى يُخرجُ المجتمعَ الإنسانيَّ من المَوْتِ إلى الحياةِ و مِنَ اليأسِ إلى الرجاءِ و مِنَ الكَسَلِ إلى النَشَاطِ و مِنَ الشُّكُونِ إلى الحَرَكَةِ. و هو لا يَسْمَحُ لِلنَّاسِ أَنْ يَتْرُكُوا الدُّنْيَا بِدَرِيْعَةٍ الحُصُولِ عَلَى الآخِرَةِ، بل يَجْعَلُ الدُّنْيَا وَسِيلَةً لِلحُصُولِ عَلَى العُقْبَى. وَإِلَيْكَ الآنَ بَعْضُ الآيَاتِ حَوْلَ هَذَا الشَّأْنِ:

إنَّ القرآنَ الكريمَ قد عَدَّ المَواهِبَ الطَّبيعيَّةَ والنَّعمَ الإلهيَّةَ رِزْقاً لِلإنسانِ و وسيلةً لِبَقَاءِ حَيَاتِهِ و دَوامِ عَيْشِهِ و سبباً لِحَرَكَتِهِ نحوَ الكَمالِ والرُّشْدِ ﴿وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مَبْرُكاً فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ و... رِزْقاً لِلْعِبَادِ﴾ فَنهَى الإنسانَ عن تحريمِ هذه النَّعمِ على نَفْسِهِ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرَمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ﴾ و هذا الخِطابُ عامٌّ مُوجَّهٌ إلى بني آدمَ أَجمَعينَ، و لا يَحْتَضُّ بِالْأَعْنِياءِ ﴿قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ و الطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ، قُلْ هِيَ

لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴿١٨٣﴾

إِنَّ الْقُرْآنَ يُؤَكِّدُ أَنَّ لِهَذَا الْعَالَمِ سُنَنًا وَقَوَائِينَ لَا تَتَّعَبُ فَلَئِنْ تَجَدَّ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿١٨٤﴾
وَمَنْ اسْتَفَادَ مِنْ هَذِهِ السُّنَنِ يَصِلْ إِلَى غَايَتِهِ، وَلَا فَرْقَ فِي ذَلِكَ بَيْنَ أَنْ يَكُونَ الْإِنْسَانُ مُؤْمِنًا
بِاللَّهِ أَوْ غَيْرَ مُؤْمِنٍ بِهِ، مُسْلِمًا أَوْ غَيْرَ مُسْلِمٍ، لِأَنَّ الْأَسْمَاءَ وَالْعُنَاوِينَ لَا قِيمَةَ لَهَا مَا دَامَتْ لَمْ
تَقْتَرِنَ بِالْعَمَلِ .

وهذا الإنسان لا يَبْتَئِسُ وَإِنْ رَأَى أَنَّ
قُوَى الظُّلْمِ مُسَيِّطِرَةٌ عَلَى الْعَالَمِ، لِأَنَّهُ قَدْ آمَنَ بِـ
﴿أَنَّ الْأَرْضَ يَرِيْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾ وَيَعْلَمُ
أَنَّ الْحَقَّ هُوَ الْبَاقِي وَ﴿إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾
﴿وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا
فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ﴾

* اِنْتخِبْ عِنُونَا اٰخَرَ لِلنَّصِّ عَلٰى حَسَبِ رَاٰيِكَ :

اَلْمُجْتَمِعُ الْاِنْسَانِيُّ اَلْقُرْآنُ هَادِي سُنَنِ الْعَالَمِ

* اَجِبْ عَنِ الْاَسْئَلَةِ التَّالِيَةِ :

- ١ هل يَسْمَعُ الْقُرْآنُ لِلنَّاسِ اَنْ يَتْرُكُوا الدُّنْيَا؟
- ٢ ماهو رَأْيُ الْقُرْآنِ بِالنِّسْبَةِ اِلَى سُنَنِ الْعَالَمِ؟
- ٣ كيف تَكُونُ رُؤْيَةُ الْاِنْسَانِ الَّذِي يُوْمِنُ بِاللَّهِ حَوْلَ سَيِّطْرَةِ قُوَى الظُّلْمِ؟

* اِنْتخِبِ الْاٰيَةَ الْمُنَاسِبَةَ لِمَفْهُومِ النَّصِّ :

- ﴿ اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴾
- ﴿ اِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ اَفْوَمٌ ﴾
- ﴿ وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيْلًا ﴾

* اذْكُرِ الْمُضَادَّ لِكُلِّ مِّنَ الْكَلِمَاتِ التَّالِيَةِ مُسْتَعِينًا بِالنَّصِّ :

الرَّجَاءُ ، الْحَرَكَةُ ، الْحَيَاةُ ، النَّشَاطُ ، الْعُقْبَى ، اَحَلَّ ، الْحَقُّ

در این درس چه چیزهایی را می‌خواهیم یاد بگیریم؟

- ✓ چگونه مخاطب (منادی) را صدا بزنیم؟
- ✓ اعراب منادی چگونه است؟
- ✓ گاهی حرف ندا از جمله حذف می‌شود.
- ✓ **أَيْهَا** و **أَيْتُهَا** نیز برای ندا به کار می‌رود.

به نمونه‌های ذیل توجه کنیم :

يا اَللّٰهُ، اُرزُقْنَا طَاعَتَكَ .

منادی
عَلَم

يا صاحِبِ القُدْرَةِ، لا تَسَسِ يَوْمَ الحِسَابِ .

منادی
مضاف

منادی هرگاه به شکل مضاف آورده شود، منصوب می‌گردد و هرگاه به شکل عَلَم، مبنی بر ضم. مبنی بر ضم یعنی استفاده از تنوین ممنوع.

- ✓ برای صدا کردن، از چه حرفی استفاده شده است؟
- ✓ ویژگی اسم‌هایی که مورد ندا قرار گرفته‌اند چیست؟
- ✓ اعراب اسم‌های مورد ندا چگونه است؟

تنوین، مختص اسم‌های معرب است.

مہمترین حروف ندا (یا □، من □) است.
 بہ (اسم □، فعل □، حرف □) پس از حرف ندا، «منادی» می‌گوییم.
 منادای علم (مبنی بر فتح □، مبنی بر ضم □) است
 و منادای مضاف (مرفوع □، منصوب □)

نادِ الْأَسْمَاءِ التَّالِيَةِ :

جواد ، فاطمة ، عليّ ، مريم ، كاتبُ الدّرسِ ، طالبُ المدرسةِ ، سعيد ، سميرة ،
 حافظُ القرآنِ

- ۱ حرف ندا، گاهی حذف می‌گردد، و این امر از معنای عبارت فهمیده می‌شود: ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً﴾
- ۲ هرگاه اسم، دارای «ال» باشد، قبل از آن کلمه «أَيُّهَا» (برای مذکر) و «أَيَّتُهَا» (برای مؤنث) آورده می‌شود: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ، جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ﴾
 يَا أَيَّتُهَا الطَّالِبَاتُ، مُسْتَقْبَلُ الْبِلَادِ بِأَيْدِيكُمْ.
- ۳ «اللَّهُمَّ» گاهی به جای «یا الله» به کار می‌رود؛ یا الله = اللَّهُمَّ

صَحَّحَ الْأَخْطَاءَ :

- يَا مُجِيبَ الدَّعَوَاتِ، يَا رَافِعَ الدَّرَجَاتِ.

- أَيُّهَا النَّفْسُ إِلَى مَتَى الْغَفْلَةُ؟!

* * *

«واو» انواع مختلفی دارد :

الف) واوِ عاطفه (حرف عطف) : که کلمه ما بعد آن (معطوف) از نظر اعراب تابع

ما قبل (معطوف علیه) است :

﴿ وَسَخَّرَ لَكُمْ اللَّيْلَ وَ النَّهَارَ ﴾

منفعل به معطوف

﴿ يُتَّقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَ النَّهَارِ ﴾

مجرور بالباء معطوف

ب) واوِ قسم (حرف جر) که اسم پس از آن مجرور است : **وَاللَّهِ، وَالْعَصْرِ**

عَيَّنَ إِعْرَابَ الْكَلِمَاتِ الَّتِي أُشِيرَ إِلَيْهَا بِخَطِّ :

- ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَ النَّهَارُ﴾

- ﴿وَالْفَجْرِ وَلَيَالٍ عَشْرٍ﴾

لِلتَّطْبِيقِ

إِقْرَأِ النَّصَّ التَّالِيَّ ثُمَّ أَجِبْ عَنِ الْأَسْئَلَةِ :

﴿وَالْقَلَمُ وَمَا يَسْطُرُونَ﴾

أَيُّهَا الْأَعْزَاءُ! لَقَدْ كَرَّمَ الْإِسْلَامُ الْعِلْمَ وَالْعُلَمَاءَ وَعَدَّهُمْ مِنَ الْمَجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. وَهَذَا كَانَ سَبَبَ تَقَدُّمِ الْمُسْلِمِينَ الْعِلْمِيِّ فِي مَجَالِ الْفِكْرِ وَاتِّكْشَافِ أَسْرَارِ الْكَوْنِ. قَدْ نَبَغَ فِي الْإِسْلَامِ عُلَمَاءٌ فِي الطَّبِّ وَالْفَلَكَ وَالْكِيمِيَاءِ وَالصَّيْدَلَةِ وَعُلُومِ الْبَحَارِ وَالْجُغْرَافِيَا وَالرِّيَاضِيَّاتِ وَالْجَبْرِ وَالْهَنْدَسَةِ وَرَصَدِ النُّجُومِ. كَانَ الْمُسْلِمُونَ يَرْحَلُونَ إِلَى أَقْصَى الْأَرْضِ بَاحْتِثِينَ عَنِ الْعُلُومِ، بَيْنَمَا كَانَتْ أُرُوبًا تُدْخِلُ عُلَمَاءَهَا فِي زُمْرَةِ الْمَارْقِينَ مِنَ الدِّينِ وَالْخَارِجِينَ عَنِ الْكَنِيسَةِ. لَقَدْ اعْتَرَفَ بَعْضُ الْعُلَمَاءِ الْأُرُوبِيِّينَ مِنَ الْعَصَرِينَ بِفَضْلِ الْعُلَمَاءِ الْمُسْلِمِينَ فِي الْقُرُونِ الْمَاضِيَةِ. يَقُولُ أَحَدُهُمْ: يَا عُلَمَاءَ الْأُمَّةِ، إِعْلَمُوا، أَنَّنَا حِينَ نَنْظُرُ إِلَى كُتُبِ الْمُسْلِمِينَ تَأْخُذُنَا الدَّهْشَةُ لِأَنَّنا نَجِدُ فِيهَا آرَاءً وَنَظَرِيَّاتٍ كُنَّا نَعْتَقِدُ أَنَّنَا قَدْ طَرَحْنَاهَا لِأَوَّلِ مَرَّةٍ.

١ كَيْفَ كَانَتْ أُرُوبًا تُعَامِلُ عُلَمَاءَهَا؟

٢ لِمَاذَا تَقَدَّمَ الْمُسْلِمُونَ فِي الْعُلُومِ؟

٣ أَعْرَبْ مَا أُشِيرَ إِلَيْهِ بِخَطِّ.

للإعراب والتحليل الصَّرْفِي لِمَا أُشِيرَ إِلَيْهِ بِخَطِّ :
«سورة الحمد والتوحيد»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ *
إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ * اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ
عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ يَكُنْ لَهُ
كُفُوًا أَحَدٌ *

برای دریافت معنا و مفهوم یک عبارت، لازم نیست که تمامی لغات موجود در آن را قبلاً خوانده باشیم. چه بسا معنای یک کلمه از کلمات هم خانواده آن معلوم می‌شود و یا گاهی قرآنی چون موضوع متن، واژگان مجاور و... به فهمیدن معنای متن کمک می‌کند. به آیات شریفه ذیل توجه کنیم:

﴿يَمُنُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا، قُلْ: لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ، بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ﴾ در این آیه، کلمه «يَمُنُّونَ» برای ما واژه جدیدی است. اما مراجعه ذهنی به کلمات هم خانواده آن از قبیل: «مَنٌّ، مَنَّت» ما را راهنمایی می‌کند که «يَمُنُّونَ» باید به معنی «مَنَّت می‌گذارند» باشد!

﴿وَجَوْهٌ يَوْمِيذٍ مُسْفِرَةٌ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ وَ وَجَوْهٌ يَوْمِيذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ﴾ کلمات «مُسْفِرَةٌ» و «غَبَرَةٌ» دو واژه جدید هستند. اما با توجه به کلمات «ضَاحِكَةٌ» و «مُسْتَبْشِرَةٌ» باید دریابیم که معنای «مُسْفِرَةٌ» نیز در همین محدوده است: چهره شاد و خندان، خوشحال، چهره باز، و در مورد «غَبَرَةٌ» با توجه به کلمات هم خانواده این کلمه از قبیل «غبار» (گرد و غبار) و از طرفی از آن جا که در مقابل «وجوه یومیذ مسفرة...» آمده، باید دریابیم که چهره «غبره» مخالف چهره نوع اول است: ناراحت، گرفته، غبارآلود و...

۱ با توجه به هم خانواده‌های کلماتی که زیر آنها خط کشیده شده، معانی این کلمات را حدس بزنیم:

﴿أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرَةُ الْفَجَرَةُ﴾ نیکوکاران، بدکاران، طلوع صبح

﴿مَا عَرَكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ﴾ مغرور کرد، خوشحال کرد، نابود کرد

۲ معانی کلماتی را که زیر آنها خط کشیده شده، با استفاده از هم خانواده آن‌ها، حدس بزنیم:

﴿وَمَا يَكْدِبُ بِهِ (بِالذِّينِ) إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ﴾

﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾

۳ با توجه به کلمات مجاور، معنای کلمه‌ای را که زیر آن خط کشیده شده حدس بزنیم:

- ﴿إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَ إِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ﴾ کور شود، تاریک شود، بزرگ شود

- ﴿تَصَلَّى نَارًا حَامِيَةً﴾ سوزان، چشمه، مهربان

- ﴿أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ وَلِسَانًا وَ شَفَتَيْنِ﴾ پا، دست، لب

«وصل و فصل»

متکلم بلیغ هنگام سخن گفتن بر دو نکته آگاه است: اولاً، می‌داند که چه می‌خواهد بگوید و قصد او از عباراتی که ادا می‌کند چیست؟! ثانیاً، برخی علوم ادبی را می‌داند و بعضی مسائل نحوی و بلاغی را می‌شناسد. آنگاه با رعایت این دو، سخن خود را بر زبان می‌آورد. در چنین حالتی متکلم باید بداند که جملات خود را کجا به وسیله «واو» به عبارت قبل عطف کند (وصل) و کجا این «واو» را نیاورد (فصل). در زبان عربی (بر خلاف فارسی) اصل بر این است که جملات، تا آن جا که ممکن است، به وسیله یکی از حروف عاطفه به یک دیگر «متصل» باشند.

ولی گاهی به عللی بلاغی این کار صورت نمی‌گیرد و بین جملات به جای «وصل» حالت، «فصل» برقرار می‌شود.

به آیات ذیل توجه کنیم:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا، إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا﴾

در این جا جمله دوم به جمله اول «وصل» نشده است، زیرا آیه دوم تأکیدی است برای جمله اول؛ بنابراین نیازی به عطف کردن نداشته است.

﴿لَا يَخْرُجُكَ قَوْلُهُمْ، إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا﴾

در این جا نیز به خاطر آن که جمله دوم «خبریه» است و جمله اول نهی و «إنشاء»، بدین سبب مناسبتی برای عطف کردن آنها به یک دیگر وجود ندارد.

﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نِعْمٍ، وَإِنَّ الْفَجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ﴾

هر دو جمله خبریه هستند و میانشان از این جهت تناسب وجود دارد، بدین سبب به وسیله «واو» بر یک دیگر عطف شده اند.

﴿وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا﴾

هر دو جمله انشائیّه هستند (یکی امر و دیگری نهی) از این رو به واسطه «واو» بر یک دیگر عطف شده اند. در آیات ذیل علت «فصل» و «وصل» را مشخص کنیم:

- ﴿تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾

در نیکوکاری و برهیزکاری، همکاری کنید نه در گناه و تجاوز.

﴿أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، أَلَا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾

بدانید که آن چه در آسمان ها و زمین است از آن خداست. آگاه باشید که وعده خدا حق است.

﴿وَلَتَنْظُرُنَّ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ، وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾

و هر کس، باید بنگرد که برای فردایش چه فرستاده است و تقوای خدا پیشه کنید که خدا بر کارهایی که انجام می‌دهید آگاه است.

با توانایی بر سه موضوع «ترجمه»، «قواعد»، «بلاغت» به اهداف مورد نظر در آموزش زبان قرآن ناآشنا می‌شویم.

علمای بلاغت گفته اند: البلاغة هي معرفة الفضل والوصل!

۱- جمله یا «خبریه» است و یا «انشائیّه». جمله‌های انشائیّه عبارت‌اند از: امر، نهی، استفهام، ندا، و ...

۲- گاهی برای تأکید عبارت، بر سر خبر یک لام می‌آوریم.

إِقْرَأِ الدَّعَاءَ التَّالِيَ وَتَرْجِمْهُ إِلَى الْفَارْسِيَّةِ :

اللَّهُمَّ أَغْنِ كُلَّ فَقِيرٍ . اللَّهُمَّ أَشْبِعْ كُلَّ جَائِعٍ . اللَّهُمَّ
أَقْضِ دَيْنَ كُلِّ مَدِينٍ . اللَّهُمَّ فَرِّجْ عَن كُلِّ مَكْرُوبٍ . اللَّهُمَّ
رُدِّ كُلَّ غَرِيبٍ . اللَّهُمَّ فُكِّ كُلَّ أَسِيرٍ . اللَّهُمَّ أَصْلِحْ كُلَّ
فَاسِدٍ مِّنْ أُمُورِ الْمُسْلِمِينَ . اللَّهُمَّ أَشْفِ كُلَّ مَرِيضٍ . اللَّهُمَّ
سُدِّ فَقْرَنَا بِغِنَاكَ . اللَّهُمَّ غَيِّرْ سَوْءَ حَالِنَا بِحُسْنِ حَالِكَ .
اللَّهُمَّ أَقْضِ عَنَّا الدَّيْنَ وَأَغْنِنَا مِنَ الْفَقْرِ، إِنَّكَ عَلَى كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ .